

Türkiye Eğitim Dergisi

(2021) Cilt 6, Sayı 1, s. 262-279

Çocuk Haklarına Yönelik Eğitici Çizgi Roman: "Sadece Biriyim"*

Kadriye ÇELİK¹
Genç Osman İLHAN²

Özet

Yenilenen eğitim-öğretim programları, yöntem ve tekniklerinde özellikle üstünde durulan hususlardan biri öğrencilerin öğrenme stili farklılıklarıdır. Her öğrencinin kendine ait daha iyi öğrendiği bir yöntem bulunmaktadır. Fakat gerek sınıfların mevcudu gerekse bu öğrenme stillerinin belirlenmesinde zaman engelinin bulunması, bireysel öğrenme stillerini yeterince açığa çıkaramamaktadır. Bu yüzden derslerde çeşitli materyallerin geliştirilmesi ve kullanılması bu açığı kapatmak için ideal bir yöntemdir. Hem bilinçli hem de bilinç dışı olarak öğrenciye pek çok öğrenme imkanı sunmasıyla birlikte iyi birer kültür aktarıcısı olan çizgi romanlar da kullanılabilir etkili görsel ve işitsel materyallerdir. Bu amaçla hazırlanmış olan "Sadece Biriyim" adlı dijital çizgi roman çocuk haklarını ele almaktadır. Sosyal bilgiler dersi 4., 5., ve 6. sınıf Birey ve Toplum, Etkin Vatandaşlık gibi öğrenme alanları kazanımlarını öğrenciye aktarabilecek bir materyal geliştirilmeye çalışılmıştır. Özellikle evrensel bir konu olması ve erken yaşlarda bilinç oluşturma için "Çocuk Hakları Evrensel Beyanname'si'nden" yararlanılarak çizgi roman materyali geliştirilmiştir. Geliştirilen bu materyalin hazırlanmasında Pixton isimli Web 2.0 aracından faydalanılmıştır. Hazırlanmış olan materyalin Sosyal bilgiler dersi öğretimine katkıda bulunmasının yanı sıra yetişkinlerde çocuk haklarına yönelik farkındalık oluşturma ve gelecekteki benzer çalışmalara da yardımcı olması hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler

Çizgi Roman
Eğitici Çizgi Roman
Sosyal Bilgiler
Çocuk Hakları
Web 2.0

Makale Hakkında

Gönderim Tarihi: 30.05.2021
Kabul Tarihi: 24.06.2021
Elektronik Yayım Tarihi: 25.06.2021

DOI: 11..11111/ted.xx

* Bu çalışma, 3-5 Haziran 2021 tarihinde düzenlenen ERPA kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

¹ YL Öğrencisi, Yıldız Teknik Üniversitesi, clkadriye@gmail.com , <https://orcid.org/0000-0001-7896-2590>

² Doç. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, gosman.ilhan@gmail.com , <https://orcid.org/0000-0003-4091-4758>

An Educational Comic on Children's Rights: "I am Only One of Them"

Kadriye ÇELİK¹
Genç Osman İLHAN²

Abstract

One of the issues that are especially emphasized in the renewed education-training programs, methods and techniques is the learning style differences of the students. Each student has their own way of learning better. However, both the size of the classes and the time barrier in determining these learning styles cannot sufficiently reveal the individual learning styles. Therefore, the development and use of various materials in the lessons is an ideal method to close this gap. Comics, which are good cultural transmitters, are effective visual and auditory materials that can be used, as well as offering many learning opportunities to the student, both consciously and unconsciously. The digital comic book "I am Only One of Them", prepared for this purpose, deals with children's rights. It has been developed a material that can transfer the achievements of the 4th, 5th and 6th grades of social studies such as Individual and Society, Active Citizenship to the students. It has been tried to develop a material that can transfer the acquisitions of learning areas such as citizenship to the student. Comic book material has been developed by making use of the "Universal Declaration of the Rights of the Child", especially in order to be a universal subject and to raise awareness at an early age. Web 2.0 tool named Pixton was used in the preparation of this developed material. It is aimed that the prepared material will contribute to the teaching of Social Studies course, as well as raise awareness of children's rights in adults and help similar studies in the future.

Keywords

Comics
Educational Comics
Social Studies
Children's Rights
Web 2.0

About Article

Sending Date: 30.05.2021
Acceptance Date: 24.06.2021
Electronic Issue Date: 25.06.2021

DOI: 11..11111/ted.xx

GİRİŞ

Ülkemizde yaygın kabul gören tanımıyla eğitim, bireyin davranışında, kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik davranış meydana getirme sürecidir (Ertürk,1972). Günümüzde olmuş veya olası problemlerin üstesinden gelebilecek, farkındalığı yüksek, yeterli sayıda ve yeterli kalitede insan gücüne sahip olmak ise bilgiyi çok iyi bir şekilde işleyen, çağı yakalayan ve verimli bir eğitim sistemi ile mümkündür. Böyle bir eğitim sisteminin temel yapı taşlarından biri ise Sosyal Bilgiler eğitimidir. Bu yüzden Sosyal Bilgiler öğretiminde muasır ölçütlere sahip bir program, yöntem-teknik, materyal, eğitim teknolojileri geliştirmek ve uygulamak gerekmektedir.

Bir öğretim alanı olarak sosyal bilgilerin de pek çok mevcut tanımı bulunmaktadır. Alanın önemli uzmanlarınca tanımı ise şu şekildedir: "Sosyal bilgiler vatandaşlık eğitimi amacıyla insan ilişkileriyle ilgili bilgi ve deneyimlerin birleştirilmesidir" (Barr ve diğerleri, 1977:69). Sosyal bilgiler, disiplinler arası bir yapıya sahiptir. Bu yapı içinde sosyal ve beşeri bilimler, bir sosyal bilgiler etkinliği olacak şekilde, öğretim programındaki konulara uygun olarak entegre edilmektedir. Burada vurgulanan entegrasyon, sosyal bilgilerin doğasındaki en belirleyici özelliştir. Çünkü sosyal bilgiler, tarih, psikoloji, edebiyat, coğrafya, folklor ve felsefeden çok farklı olarak, bulguları ve sosyal bilimlerden elde edilen içerikleri belli bir amaçla entegre etmeye çalışan tek derstir (Barth, 1991). ABD'de yapılan araştırmalar öğrencilerin sosyal bilgilere yönelik tutum derecesinin, dil/edebiyat ve sayısal derslere göre daha düşük olduğunu göstermektedir. Bunun en önemli nedeni, öğrencilerin dersin amaçları ve ileriki hayatlarında ne tür bir işlevi olacağı gibi konularda net bir fikre sahip olmamalarıdır (Shug & Beery, 1987). Türkiye'de de sınırlı örneklemeler üzerinde yapılan araştırmalar, ABD'dekine benzer bulgular ortaya koymaktadır (Öztürk & Baysal, 1999). Günümüzde bu örnekler artırılmış olup, sosyal bilgilerin evrensel ve ulusal amaçları bakımından toplu bir şekilde ele alındığında, bireylerin etkin birer fert ve vatandaş olarak yetiştirilmesi bakımından en mühim alanlardan biri olduğu ortadadır (Dolmaz & Metin, 2021). Etkin bir vatandaşın temel özelliklerinden biri ise haklarının bilincinde olmasıdır. Bu özelliğe sahip yetişkinlik için haklarının bilincinde bir çocukluk dönemi geçirmek gereklidir. Dündar ve Hareket'e (2016) göre insan haklarının temel dayanaklarından beslenerek oluşturulmuş olan çocuk haklarına ilişkin tutum ve değerlerin, erken yaşlarda çocuklara kazandırılması büyük önem ve gereklilik arz etmektedir.

Öğrencilere sosyal bilgiler dersinin amaçları ve ileriki hayatlarında sosyal bilgiler dersinin ne tür bir işlevi olacağı hususunda bir aydınlatma büyük ölçüde sosyal bilgiler öğretmenleri ve ders kitapları aracılığıyla yapılmaktadır. Fakat her alanda olduğu gibi hedeflerin davranışa dönüştürülmesi boyutunda sadece öğretmen rehberliği ve ders kitapları eksik kalmakta bunun için çeşitli eğitim ve öğretim teknolojilerine, materyallere ihtiyaç duyulmaktadır. Eğitimde materyal kullanımı, öğrencilerin konuya katılımlarını sağlar, okuma ve araştırma arzusu uyandırır. Yanına gidilmesi veya sınıfa getirilmesi mümkün olmayan olay, olgu ve varlıkları, gerçek yüzleriyle sınıfa taşır (Doğdu & Aslan 1993). Sosyal bilgiler gibi sözel konuların ağırlıkta olduğu bir derste de sadece öğretmen rehberliği ve ders kitabının kullanılması, dersin başka materyallerle desteklenip, zenginleştirilmemesi öğrencilerin derse olan ilgisini ve verimliliğini olumsuz etkileyebilmektedir. Dolayısıyla dersin çeşitli materyallerle desteklenmesi ve kullanılacak materyallerin sağlıklı bir şekilde geliştirilmesi gerekmektedir. Sosyal bilgiler dersi için materyal geliştirirken uyulması gereken kurallar hedeflerin belirlenmesi, öğrenci ilgisinin çekilmesi, bilgi paylaşımı yapılması ve materyalin kendi başına kullanılabilmesi olarak ifade edilmiştir (Palmer, 1965). Ayrıca materyallerin eğlenceli, yaratıcılığı destekleyici ve somutlaştırıcı olması gerektiği söylenebilir (Dere, 2019). Bu tür materyallere ihtiyaç duyulduğu gibi sosyal bilgiler öğretmenlerinde çağın gereklerine uygun donanımda araç gereç kullanım becerisine sahip olması beklenmektedir. Tüm bu özellikleri içinde barındıran ve öğrenciyi hem derse karşı güdüleyebilecek hem de dersin verimini ve etkinliğini artıracak alternatif materyallerden birisi de çizgi romanlardır. Çizgi roman, çeşitli kaynaklarda pek çok farklı şekilde tanımlanmış bir sanattır. Bu tanımlardan bazıları şu şekildedir: Wigan ve Uslu (2012)'ya göre çizgi romanlar grafik sanatların bir koludur ve çoğu zaman bir fikrin, bilginin ya da anlatının sıraya dizilmiş kareler içindeki resim ve yazılarla

iletmesine verilen isimdir. Kimi zaman sözsüz de olabilir, sadece sembolizmden yararlanılır ve yazı yerine konuşma balonu kullanılır. Türkiye’de önemli bir çizgi roman araştırmacısı olan Alsaç (1994)’a göre çizgi roman kendine özgü anlatım yöntemleri olan, özgün bir yaratı alanıdır. Çizgi roman bildirisini art arda gelen sahneler yoluyla iletir. McCloud (2019)’a göre çizgi roman, izleyicide estetik bir tepkiye yol açmaya yarayan veya bir mesaj iletmeye yarayan, bitişik düzende bir nizama göre ardışık duran görsel veya başka imgelerdir. Kelimeler, resimler ve diğer ikonlar da çizgi roman denen dilin kelime dağarcığını oluşturur. Son olarak çizgi romanlar bazı kaynaklarda 8. sanat bazı kaynaklarda ise 9. sanat olarak ifade edilmektedir (Alpin, 2006; Eğribel, 1992; Ceran, 2002). İster 8. sanat, ister 9. sanat olsun her halükarda çizgi roman hem edebi bir tür hem de görsel bir sanat ürünüdür. Çizgi roman, popüler kültür ürünü, avam kesimin eğlence aracı gibi kavramlarla değersizleştirilmeye çalışıldıysa da ilk ortaya çıkışından günümüze kadar olan süreçte büyük bir kitle iletişim aracı olmuştur. Bu kitle iletişim aracı günümüzde bir eğitim materyali olarak da kullanılabilir. Eğitici çizgi romanların eğitim alanında profesyonel bir şekilde kullanılması yaklaşık 20. yüzyılın ortalarında Amerika Birleşik Devletleri’nde başlamış ve çok kısa bir süre sonra Avrupa Kıtasının birçok ülkesinde yaygın bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır (Symeon, 2008). Üretildiği ilk dönemlerde sadece korku, macera, bilim kurgu, fantastik ve polisiye gibi konuları yoğun bir şekilde işlerken daha sonraki dönemlerde eğitim alanında da eğitici çizgi romanlardan faydalandığı görülmektedir. 1929 yılında Gallup Enstitüsü’nde yapılan araştırmalar neticesinde eğitici çizgi romanların özellikle profesörler, bankacılar ve doktorlar tarafından sevilerek okunduğu saptanmış ve erkeklerin %58,3’ünün, kadınların ise %56,6’sının eğitici çizgi romanları büyük bir ilgiyle takip ettikleri saptanmıştır (Metken, 1970). Yağlı (2017)’ya göre öğrenme ortamlarında çizgi romanlar öğrenciyi aktif hale getirerek düşünmeye, araştırmaya, eleştirel yaklaşıma, iş birliğine ve sorumluluk almaya yöneltilir. Ders esnasında konuya ilgi uyandırarak dikkat dağınıklığını giderir. Bu yüzden sosyal bilimlerden fen bilimlerine, yabancı dilden ana dil öğretimine kadar birçok alanda çizgi romanlar materyal olarak kullanıma uygundur. Eğitici çizgi romanların ders esnasında kullanılmasının sağlayabileceği diğer olası faydalar ise şu şekilde sıralanabilir:

- Kavram öğretimi ve varsa kavram yanlışlığının giderilmesinde etkili bir rol oynayabilirler.
- Yazım kuralları, noktalama işaretleri gibi dil bilgisi kuralları farkında olmadan öğrenciyi kazandırılabilir.
- Öğrenci çizgi romanda yer alan karakterlerin yerine kendini koyarak hem eleştirel düşünme becerisi hem de empati kurma yetisi kazanabilir.

Bu çalışmanın amacı Sosyal bilgiler öğrenme alanları kazanımlarından biri olan çocuk hakları konusu üzerine geliştirilen eğitici çizgi roman tasarımının paylaşılmasıdır. Tasarlanan çizgi romanda Çocuk Hakları Evrensel Beyannamesinden yararlanılmıştır ama olay örgüsü tamamen bağımsızdır. Ana hedef kitle çocuklar ve onların kendi haklarını öğrenmeleri olsada yetişkinlerinde bu çizgi romandan bir farkındalığa ulaşmaları da hedeflenmektedir. Çocuk haklarının merkeze alındığı ve günümüzdeki çocuk hak ihlallerin yer aldığı dijital çizgi romanın hem eğitim hem toplumsal yaşam için katkı sağlayacak öneme sahip olduğu düşünülmektedir.

“Sadece Biriym” İsimli Dijital Çizgi Romanla İlgili Genel Bilgiler ve Hazırlanış Süreci

Çocukluk evresi hayatın önemli bir bölümünü oluşturmakla birlikte, çocukluk gençliği, yetişkinliği şekillendiren bir dönem olarak nitelendirilmektedir. Mevcut bu

durumun bilincinde olan ülkeler, uluslararası platformlarda, kendi eğitim politikalarında ve sahip oldukları yasama faaliyetleri ile çocuk haklarına ilişkin algıları olumlu yönde geliştirme faaliyetlerini erken yaşlardaki bireylerine sunma çabası içerisinde bulunmaktadır (Erkman, 1995; akt: Fazlıoğlu, 2007). Grugel (2013)'in de belirttiği gibi; çocukların ve gençlerinin haklarının varlığına ilişkin talep; insan onurunun ve bireysel değerinin entelektüel zemine dayanan bir inancın büyük bir bölümünü oluşturmaktadır. Bu doğrultuda ülkelerin; çocukları toplumun bir ferdi olarak görmesi, kendilerine ilişkin karar alabilme özgürlüğüne ulaştırılması, belli standartlarda yaşamını devam ettirme ve kendini mevcut imkânlar doğrultusunda geliştirebilmesine olanak sağlaması, her türlü sömürü ve ahlaki açıdan uygun olmayan uygulamalarla ticari bir malzeme olarak kullanımının önüne geçebilmesi ve demokratik bir yapının gereği olarak özgür bir birey haline gelmesine fırsat vermesine yönelik uygulamalar geliştirmeleri beklenmektedir. Sosyal bilgiler dersine de öğrencilerin bir çocuk olarak haklarını öğretmek boyutunda üstüne büyük bir sorumluluk düşmektedir. Bu noktada çocuk hakları öğretiminde öğrencilerin daha rahat ve eğlenerek öğrenmelerini sağlayacak araçlara da ihtiyaç duyulmaktadır (Torun ve Duran, 2014). Bu sebeple hazırlanmış olan eğitici çizgi romanın konusu, çocuk hakları olarak seçilmiştir. Çizgi roman çiziminde yararlanılan Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan ilgili kazanımlar ise şu şekildedir;

SB.4.6.1. Çocuk olarak sahip olduğu haklara örnekler verir.

SB.5.1.3. Sahip olduğu hakların farkında olan bir birey olarak katıldığı gruplarda aldığı rollerin gerektirdiği görev ve sorumluluklara uygun davranır.

SB.5.1.4. Çocuk olarak haklarından yararlanmaya ve bu hakların ihlal edildiği durumlara örnekler verir.

SB.5.6.3. Temel hakları ve bu hakları kullanmanın önemini açıklar.

SB.6.6.5. Türkiye Cumhuriyeti'nin etkin bir vatandaşı olarak hak ve sorumluluklarının anayasal güvence altında olduğunu açıklar. (MEB, 2018)

Çizgi Romanın Oluşturulma Aşamaları

1. Aşama: Sosyal bilgiler dersi öğrenme alanı/alanları seçilmiştir.
2. Aşama: Belirlenen öğrenme alanında anlatılacak konu saptanmıştır.
3. Aşama: Konu ile ilgili karakterler, mekanlar, zaman dilimi ve isimler belirlenmiştir.
4. Aşama: Senaryo oluşturulmuş ve taslak olarak bir kağıda çizilmiştir.
5. Aşama: Senaryo Pixton programına uygun karakterler, ortamlar ve zaman diliminde farklı odak noktaları kullanılarak geçirilmiştir.
6. Aşama: Konuşma balonları, ses efektleri, boş (yazısız) paneller, alt ve üst bantlar eklenmiştir.
7. Aşama: Dil ve üslup olarak kontrol edilmiştir.

Hazırlanan Eğitici Çizgi Romanın Yapı Özellikleri:

- Çizgi roman toplam 56 panelden oluşmaktadır.
- Çizgi romanın hitap ettiği öğrenme alanları: Birey ve Toplum, Etkin Vatandaşlık
- Konu: Çocuk Hakları

•Karakterler: Cevher, Henrietta Holsman Fore, Jim Bridenstine, Astronotlar

•Zaman: 20 Kasım 2024 - 23 Kasım 2024 aralığı

Karakterler



Cevher:

- Enka gezegenine giden çocuklardan biridir.
- Astronotlara karşı çocukların sözcülüğünü yapar.
- Bir maddenin özü, değerli taş anlamlarına geldiği için çocukların adına astronotlarla iletişime geçen çocuğa bu isim uygun görülmüştür.

Henrietta Holsmen Fore:

- 1 Ocak 2018'den itibaren UNICEF'in yedinci Genel Başkanlığını yapmaktadır.
- Çocukların küresel ölçekte kaybolmasıyla birlikte ailelerin başvurduğu kişidir.
- Çocukların bulunması için çalışmalar yapar.



Jim Bridenstine:

- 19 Nisan 2018 tarihinde NASA yöneticisi olarak seçilmiştir.
- Çocukların dünyada olmadıklarını öğrenince Henrietta Holsmen Fore ile iletişime geçer.
- Astronotları, çocukları bulmaları için uzaya gönderir.

Yağlı (2017)'ya göre çizgi romanlarda öykü, romanda olduğu gibi genellikle kahraman veya kahramanlar etrafında gelişir. Kahramanlar bazen gerçek üstü bazen de diğer insanlardan farklı özellikleri olan bir kişidir. İyinin, doğruluğun, dürüstlüğün, ezilenin temsilcisi, topluma örnek davranışlar sergileyen kahraman, tarihteki bu tanımını edebi anlatılarda kendine uygulama alanı bulur. Romanda kendisini yazılı, çizgi romanda ise hem görsel hem de yazı düzlemlerinde ifade eder. Hazırlanmış olan "Sadece Biriğim" adlı çizgi roman karakterlerinin de bu özelliklere sahip olmasına dikkat edilmiştir.

Olay Örgüsü

Olay 20 Kasım 2024 sabahı başlamaktadır. Tarih seçimi rastgele olmamış, 20 Kasım Çocuk Hakları günü, 2024 ise Cenevre Çocuk Hakları Bildirisinin 100. yılı olduğu için böyle bir tarih belirlenmiştir. Çizgi romanın doğasında bulunan unsurlardan biri evrensellik olduğu için konu seçiminde olduğu gibi olay örgüsüne de evrensellik katmak amacıyla farklı ülkelerden çocukların kaybolmasıyla birlikte başlamaktadır. Panellerde çocukların kaybolmasıyla ilgili Türkiye'den, İngiltere'den, Mısır'dan ve ABD'den kendi dilleri ile

kesitler sunulmuştur. Paneller oluşturulurken zaman ve mekan açısından geçiş uyumlarına dikkat edilmeye çalışılmıştır. Çünkü McCloud (2019)'a göre çizgi romanda hareket, paneller arası meydana gelen, tamamlama adı verilen zihinsel bir süreç sonucu oluşmaktadır.

Çocuklar ise o sırada dünyanın dışında farklı bir gezegendedir. Olağanüstü durumlara yer verilmesi çizgi romanın doğasında vardır. Çocukların gezegeninin ismi ENKA olup bu isim de "temiz, en pak" anlamına geldiği için seçilmiştir. Enka gezegeninde bulunan çocuklar dünyadan ayrılmak zorunda kalmalarından pek hoşnut değildir. 22 Kasım 2024'e kadar çocuklar dünyanın her yerinde aranmış fakat bulunamamıştır. Bu durum boş panellere alt ve üst metin eklenerek yazı yoğunluğundan arındırılarak dile getirilmiştir. Kireççi (2008)'ye göre çizgi roman yazıları hazırlanırken çok aşırıya kaçılmamakla birlikte yazıların çok cılız kalmamasına da önem gösterilmelidir. Başka bir deyişle yazı, gerekli olduğu kadar yazılmalıdır. Çizgi romanda yazının uygulanması, senaristin elindeki materyali ne kadar iyi tanıdığıyla da yakından ilgilidir. Aynı şekilde McCloud (2019)'a göre ise çizgi roman sanatı, eklemeye olduğu kadar çıkarmaya da müsaittir. Ve dünyanın tüm çizgi roman sanatçılarının en temel sorunu işte bu "çok fazla" ile "çok az" arasındaki dengeyi tutturabilmektir.

Çocukların bulunamamasıyla birlikte tepkili ebeveynler soluğu UNICEF genel merkezinde almaktadır. Burada UNICEF'in çocukların ve haklarının korunması ile ilgilenen bir kuruluş ve genel merkezinin de New York'ta olduğu bilgisi verilmek istenmiştir. UNICEF başkanı Henrietta Holsman Fore acilen bir basın toplantısı yapmaya karar vermiş ve toplantı yaptığı sırada asistanının çağrısıyla toplantı salonunun dışına çıkmıştır. Dışarıda NASA başkanı Jim Bridenstine ile tanışmış ve Bridenstine, Fore'a uzaydaki aktif ve haberleşme uyduları sayesinde çocukların nerede olduklarına dair bazı sinyaller aldıkları müjdesini vermiştir. Bu iletişim halinde kullanılan baloncuklar da rastgele kullanılmamış olup konuşma, düşünce, fısıltı veya bağırma gibi özellikleri biçimsel olarak dikkate alınmıştır. Kireççi (2008)'ye göre balonlarla hayat bulan dil, grafik mantığa uymalıdır. Senarist, konuşma balonlarının, tasvir ve düşünce kutularının kullanımını da bilmelidir. Çizimin vurgusu, açısı, büyüklüğüne göre nereye nasıl konması gerekebileceğini göz önüne alarak kare anlatımını desteklemek üzere ölçütler belirlenmelidir. Ardından yine aynı şekilde yazısız, alt ve üst metinlerden oluşan panellerle dünyadaki bu kutlama havası verilmiştir. Aynı günün akşamı aktif bir uzay rampası olan Kennedy Uzay Üssü Kompleks 39'dan astronotlar uzaya gönderilmiş buradaki zaman geçişi hava karartılarak verilmiştir. Uzayda ilerleyen mekik çizgi romanın doğasına has olan ses efektleri ile birlikte aktarılmıştır. Astronotlar ile ana çocuk karakterimiz Cevher'in karşılaşmasıyla birlikte asıl kazandırılmak istenen mesaj Çocuk Hakları Evrensel Beyannameğine dayalı olarak verilmiştir. Cevher astronotlarla karşılaşmasının ardından sözü diğer arkadaşlarına bırakmış ve her bir çocuk beyannameye dayalı olarak neden dünyadan ayrıldıklarından bahsetmiştir. Her çocuğun sözünü "sadece biriyim" şeklinde bitirmesinden dolayı tasarlanan çizgi romanın adı da "sadece biriyim" olarak belirlenmiştir.

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Sosyal bilgiler dersinde kalıcı öğrenmenin gerçekleşmesi için öğrenmeyi harekete geçirecek, araştırmaya yöneltecek özgün materyallere ihtiyaç vardır (Çelikkaya, 2013; Yaylak, 2019). Çizgi roman gibi görsel materyaller bilgilerin kavramsallaşmasını sağlayarak algılamayı ve öğrenmeyi kolaylaştırır. Öğrencilerin konuya katılmalarını sağlamasının yanı sıra unutmayı da azaltır. Eğitici çizgi romanlar konunun aktarılmasının yanında güzel

ahlaklı olmayı öğütler ve bu mesajın öğrenciye etkili şekilde aktarılmasını sağlar. Dolayısıyla iyi insan olma amacına da hizmet edebilir. Bu bakımdan eğitici çizgi romanlar, Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerlerin öğrenciye kazandırılması boyutunda da kullanılabilir işlevli materyallerdir. Çizgi romanların sosyal bilgiler ve sosyal bilgilerin içerisinde yer alan disiplinlerin eğitiminde kullanılmasının önerildiği çalışmalar vardır (Parsons ve Smith, 1993; Pustz, 2012).

Türkiye'deki literatür tarandığında sosyal bilgiler çizgi roman ilişkili bazı çalışmaların yer aldığı görülmektedir. İlhan (2016) "Sosyal Bilgiler Öğretiminde Çizgi Romanların Kullanımı" adlı doktora tezinde İstanbul'da bir ortaokulda ilköğretim 7. sınıf kademesinde yapılan uygulama sonucu öğrencilerin çizgi romana karşı bakış açılarının olumlu yönde bir etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sosyal Bilgiler dersinin 3. öğrenme alanı içerisinde bulunan İstanbul'un Fethi konusu çizgi roman ile birlikte işlenmiş, çizgi roman kullanımının öğrencilerin başarılarına, derse yönelik tutumlarına ve tarih algılarına karşı olumlu bir etki bıraktığı tespit edilmiştir. İlhan ve Oruç (2019) "Sosyal Bilgiler Dersinde Çizgi Roman Kullanımı: Teksas Tarihi" adlı yarı-deneysel araştırma modelinin kullanıldığı çalışmada çizgi roman kullanımının ortaokul öğrencilerinin sosyal bilgiler dersindeki başarı ve motivasyonları incelenmiş olup, elde edilen bulgulardan çıkan sonuçlara göre çizgi romanların ders başarısı ve öğrenci motivasyonunu olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Şentürk ve Şimşek 2021 yılında eğitici çizgi roman ve eğitici çizgi filmin sosyal bilgiler dersi kullanımlarının karşılaştırmışlardır. İki materyalinde öğrenci başarısını artırdığı ve derse karşı tutumu olumlu etkilediği sonucu araştırmacılar tarafından ortaya konmuştur. Web 2.0 aracı Pixton'a yönelik sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deneyimlerinin ortaya konduğu başka bir çalışmada altı haftalık bir uygulama sürecini kapsamaktadır. Çalışma sonucunda çizgi roman kullanımıyla ilgili olumlu görüşlere ulaşılmıştır (Avaroğulları & Mutlu, 2019). Topkaya (2014) tarafından yazılan doktora tezinde eğitici çizgi roman kullanımının öğrencilerin akademik başarılarına, derse yönelik tutumlarına ve demokratik algılarına olumlu yönde etki ettiği belirtilmiştir. Ünal ve Demirkaya (2019) tarafından eğitici çizgi romanın sosyal bilgiler dersinde kullanılmasına yönelik yapılmış olan ön test-son test kontrol gruplu yarı deneysel çalışma 5. sınıf öğrencilerin katılımıyla gerçekleştirilmiş olup, "Haritayı Tanıyorum" ve "İklim ve Yaşamım" konuları eğitici çizgi romanlar ile işlenmiştir. Araştırma verilerinin analizi sonucunda sosyal bilgiler dersinde eğitici çizgi roman kullanımının öğrencilerin başarıları üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu fakat derse yönelik tutumları üzerinde bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Yapılan bu çalışmaya benzer çalışmaların varlığı da literatürde dikkati çekmektedir. Sosyal bilgiler eğitiminde değer öğretimi için geliştirilen çalışma da araştırmacılar bu çalışmada da olduğu gibi Pixton isimli Web 2.0 aracından yararlanmışlardır (Keskin ve İlhan, 2021). Yazarlar ilgili araştırma da bir labirent üzerinden ortaokul çağındaki öğrencilerin yaşadıklarını değerler aktarımı yoluyla ele almışlardır. 48 kare üzerinden geliştirilen "Gizemli Labirent" isimli dijital çizgi roman materyali hem sosyal bilgiler hem de değerler öğretimi için tasarlanmıştır. Kaba, Şin ve İlhan tarafından 2020 yılında yayınlanan "Aktif Vatandaş Bilge" isimli dijital çizgi roman materyali bütün detaylarıyla birlikte okuyucuya aktarılmıştır. Bu materyalin uygulaması ise sosyal bilgiler dersi etkin vatandaşlık ünitesinde yapılmıştır (İlhan, Kaba & Şin, 2021). Uygulamada yarı deneysel yöntem kullanılmış, başarı testi ile toplanan verilere göre öğrencilerin başarısının arttığı tespit edilmiştir. Daha önce geliştirilen dijital çizgi roman materyalinin uygulamada başarılı

olduğu böylece ortaya çıkmış olmaktadır. Web 2.0 araçlarından yine Pixton'da geliştirilen başka bir çizgi roman materyali ise "Gezdim, Gördüm, Öğrettim" adını taşımaktadır. Vatandaşlık eğitimi ile ilgili olan bu çalışma da kahramanın sosyal bilgiler öğretmeni olduğu ve farklı ülkeler üzerinden demokrasi kazanımı aktarılmaya çalışılmıştır (Ak, Erdoğan & İlhan, 2020). 2020 yılında yayınlanan çalışma soyut konuların somutlaştırılması için hem çizgi romanın materyalleştirilmesi ve ortaya konma süreci açısından önemlidir. Çizgi roman materyalinin geliştirilmesinin ele alındığı başka bir çalışmada bu aracın ortaya konmasındaki süreçler ifade edilerek açıklanmıştır (Gülersoy & Turkal, 2020). Eğitim ortamları için geliştirilen ve süreç detaylarının verildiği çalışmalar üzerinde araştırmacılar daha fazla durdukları ve yayın sayısında bir yükseliş olması dikkat çekicidir. Bu noktada bahsedilen çalışmaların alana büyük bir katkısı olduğu söylenebilir. Çünkü uygulama yapılan bazı çalışmaların kullandıkları ya da ortaya çıkardıkları çizgi roman materyalini yayımlarında paylaşmadıkları görülmektedir. Başka araştırmacıların, eğitimcilerin ve öğrencilerin yararlanması için kullanılan materyallerin paylaşılmaması büyük bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır. Tabii ki uygulama çalışmalarının neredeyse tamamında elde edilen sonuçlara göre sosyal bilgiler dersi için de akademik başarı ve derse karşı olan tutumun olumlu olduğu anlaşılmaktadır. Bu sebeple öğretmenlerin ders öncesinde, ders esnasında veya ders sonrasında kullanabilecekleri eğitici çizgi roman örneklerinin çoğaltılmasıyla birlikte derslerin daha keyifli, yaratıcı ve verimli geçmesi beklenmektedir. Derslerde kullanılmak amacıyla hazırlanacak olan dijital çizgi romanların oluşturulması ve geliştirilmesi aşamasında eğitimci veya araştırmacılara verilebilecek öneriler ise şu şekildedir:

- Hazırlama aşamasında öğrenci yaş ve gelişim özellikleri göz önünde bulundurulmalıdır.
- Hazırlanacak olan çizgi romanın konusu dersin öğrenme alanına ve kazanımına uygun olmalıdır.
- Çizgi roman bir öğretim materyali olarak kullanılacağı için yazım kuralları ve noktalama işaretlerine dikkat edilmelidir.
- Yazı yoğunluğu çizgi romanın doğasına aykırı bir durum olduğu için fazla yazıdan kaçınılmalıdır.
- Her şeyin yazı ile ifade edilmesini engellemek için alt ve üst metin, geçiş paneli gibi imkanlardan yararlanılabilir.
- Öğrencilere kazandırılmak istenen değer ve tutumlar çizgi roman karakterlerine kişisel özellik olarak verilebilir.
- Olağanüstü kişiler, olaylar ve durumlar öğrenci ilgisini daha fazla çektiği ve yaratıcı düşünme becerisini beslediği için olağanüstü unsurlara yer verilmelidir fakat tamamen gerçek yaşamdan da kopmamalıdır.

KAYNAKÇA

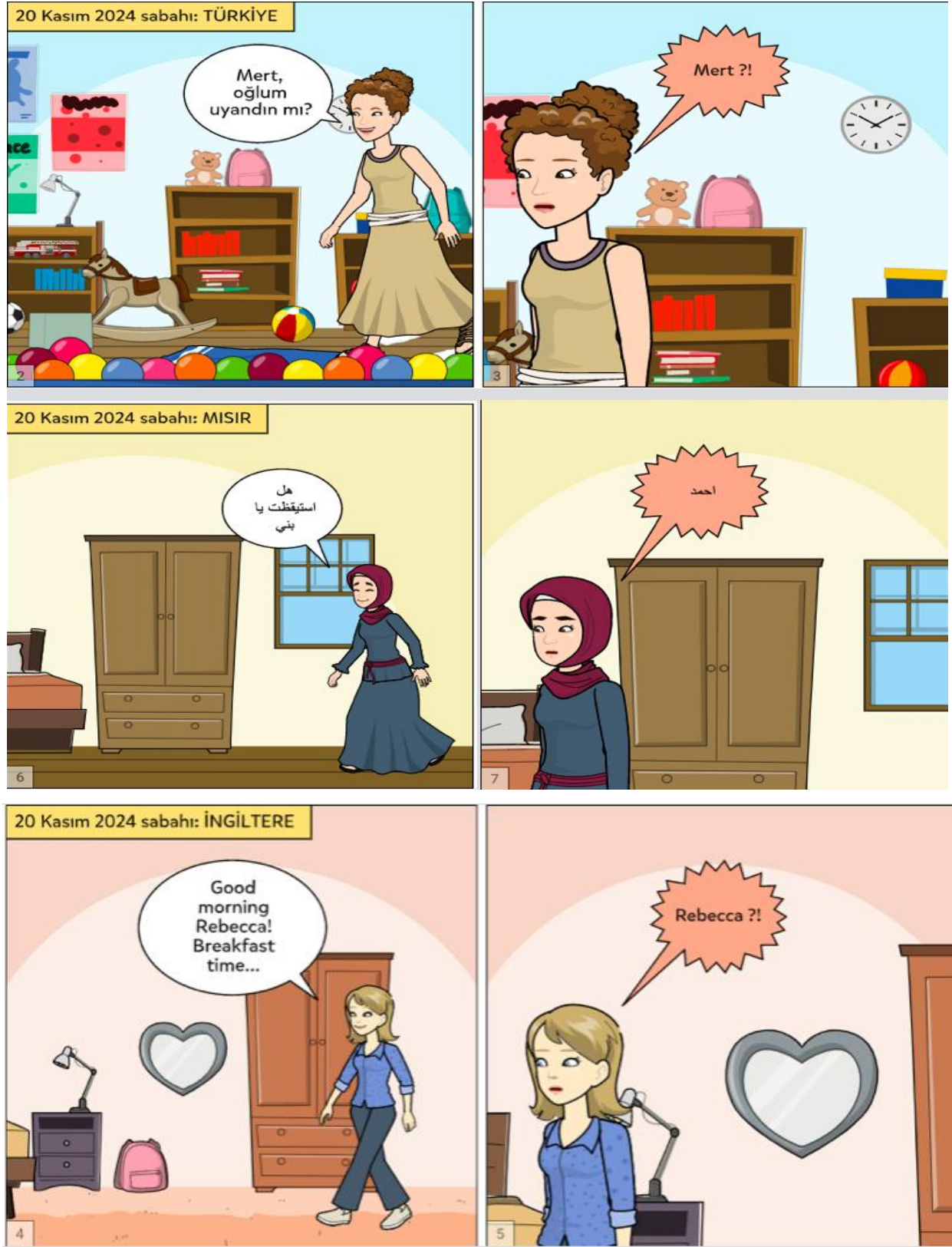
- Ak, M.M.; Erdoğan M.F. ve İlhan, G.O. (2020). Görsel bir öğretim materyali olarak dijital çizgi roman tasarımı: gezdim, gördüm, öğrettim. *Journal of History School (JOHS)*, 13(7): 2458-2484
- Alpin, H. (2006). *Çizgi roman ansiklopedisi*. İnkilap Kitabevi.

- Alsaç, Ü. (1994). *Türkiye’de karikatür, çizgi roman ve çizgi film*. İletişim Yayınları
- Avarogullari, A. K. & Mutlu, Z. (2019). Pre-service social studies teachers' opinions on using comic books in social studies teaching. *Asian Journal of Education and Training*, 5(4), 538-547.
- Barr, R. D., Barth, J. L. & Shermis, S. S. (1977). *Defining the social studies*. National Council for the Social Studies.
- Barth, J. (1991). *Elementary and junior hing/middle school social studies curriculum*. University Press of America.
- Ceran, K. (2002). Çizgi roman nedir? L. Cantek (Ed.), *Çizgili Hayat Kılavuzu: Kahramanlar, Dergiler ve Türler* (28-29). İletişim yayınları.
- Çelikkaya, T. (2013). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin öğretim araç-gereç ve materyallerini kullanma düzeyleri. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32 (1) 73-105.
- Dere, İ. (2019). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının öğretim materyali geliştirme ve kullanımı hakkındaki görüşleri. *Balikesir University Journal of Social Sciences Institute*, 22(41), 89-112.
- Doğdu, S. & Aslan Z. (1993). Eğitim teknolojisi uygulamaları ve eğitim araç gereçleri. Tekişik Ofset.
- Dolmaz, M. & Metin, Ö. (2021). The place of history subjects in the social studies textbooks. *Turkish History Education Journal*, 10 (1) , 88-114.
- Dündar, H. & Hareket, E. (2016). Türkiye’de ilköğretim hayat bilgisi ve sosyal bilgiler dersi öğretim programlarının çocuk hakları açısından incelenmesi. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(2), 85-103.
- Eğribel, E. (1992). Çizgi roman olayı ve toplum. *Sosyoloji Dergisi*, 3(3), 1-44.
- Ertürk S. (1972). *Eğitimde program geliştirme*. Yelkentepe Yayınları.
- Fazlıoğlu, Z. (2007). *Çocuk hakları sözleşmesinde yer alan çocuk hakları konusunda öğretmenlerin ve yöneticilerin bilinç düzeyleri*. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi) Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Grugel, J. (2013). Children’s rights and children’s welfare after the convention on the rights of the child. *Progress in Development Studies*, 13(1), 19–30.
- Gülersoy, A. E. & Türkal, B. (2020). Oluşturma-geliştirme açısından sosyal bilgiler öğretiminde bir öğretim materyali olarak çizgi roman kullanımı. *Uluslararası Sosyal Bilimler Eğitimi Dergisi*, 6(2), 299- 326
- İlhan, G. O. (2016). *Sosyal bilgiler öğretiminde çizgi romanların kullanımı*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- İlhan, G. & Oruç, Ş. (2019). Sosyal bilgiler dersinde çizgi roman kullanımı: Teksas tarihi. *Eğitim ve Bilim*, 44(198), 327-341.
- İlhan, G. O., Kaba, G., & Sin, M. (2021). Usage of digital comics in distance learning during COVID-19. *International Journal on Social and Education Sciences (IJonSES)*, 3(1), 161-179.

- Kaba, G., Şin, M. & İlhan, G. O. (2020). Eğitimde dijital çizgi roman tasarımı: Etkin vatandaş bilge. *Jass Studies- The Journal of Academic Social Science Studies*, 83, 107-123.
- Keskin, A. & İlhan, G. (2021). Değerler eğitimine yönelik dijital çizgi roman tasarımı: "Gizemli Labirent". *İnsan ve Sosyal Bilimler Dergisi* 4(1), 250-264
- Kireççi, Ü. (2008). *Çizgi roman senaryosu*. Crea Yayıncılık.
- McCloud, S. (2019). *Çizgi romanı anlamak*. (Çev. C. Ülgen). Sırtlan Kitap.
- MEB, (2018). Sosyal Bilgiler dersi öğretim programına aşağıdaki adresten 26.02.2021 tarihinde erişilmiştir. <https://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/201812103847686-SOSYAL%20B%20C4%B0LG%20C4%B0LER%20C3%96%20C4%9ERET%20C4%B0M%20PROGRAMI%20.pdf>
- Metken, G. (1970). *Comics*. Fischer Bücherei.
- Özdemir, E. (2010). *Eğitici çizgi romanların altıncı sınıf öğrencilerinin ısı transferi kavramındaki başarısı üzerindeki etkileri*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Öztürk, C. & Baysal, N. (1999). İlköğretim 4-5. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumu. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6, 13-21.
- Palmer, J. R. (1965). Establishing adequate criteria for selecting social studies materials. *The High School Journal*, 49(1), 6-12.
- Parsons, J. & Smith, K. (1993). Using Comic Books To Teach. Retrieved from ERIC Database. ERIC Document ED363892.
- Pustz, M. (2012). *Comic Books and American Cultural History*. Continuum International Publishing Group.
- Rolan, B. (2000). *Çizgi Roman Sanatı*. Engin Yayıncılık.
- Shug, Marc C. & Beery, R. (1987). *Teaching social studies in the elementary school*. Scott, Foresman and Company.
- Symeon, R. (2008). State of the art comics in education. Using Web Comics in Education. Project Deliverable Report. Retrieved from http://www.educomics.org/material/deliverables/Deliverable1_StateoftheArt.pdf adresinden 26.02.2021 tarihinde alınmıştır.
- Şentürk, M. & Şimşek, U. (2021). Educational comics and educational cartoons as teaching material in the social studies course. *African Educational Research Journal*, 9(2), 515-525
- Topkaya, Y. (2014). *Vatandaşlık ve demokrasi eğitimi dersinde eğitici çizgi roman kullanımının bilişsel ve duyuşsal öğrenmelere etkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Torun, F. & Duran, H. (2014). Çocuk hakları öğretiminde oyun yönteminin başarıya, kalıcılığa ve tutuma etkisi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(16), 418-448.

- Ünal, O. & Demirkaya, H. (2019). Eğitici çizgi romanın sosyal bilgiler dersinde kullanılmasına yönelik yarı deneysel bir çalışma. *International Journal of Geography and Geography Education (IGGE)*, 40, 92-108
- Yağlı, A. (2017). *Modern bir anlatı sanatı olarak çizgi roman*. Kriter Yayınevi.
- Yaylak, E. (2019). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının hazırladıkları materyallerin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Electronic Turkish Studies*, 14(2), 873-897.
- Wigan, M. & Uslu, M.E. (2012). *Görsel illüstrasyon sözlüğü*. Literatür Yayınları.
<https://www.pixton.com/> adresinden 26.02.2021 tarihinde erişildi.

Tasarlanan Çizgi Romandan Örnek Sayfalar







23 Kasım 2024



Henrietta Holsman Fore'ün Odası







40



41



42



43



44



45

Madde 6: Yaşamak, her çocuğun temel hakkıdır ve herkesin ilk görevi çocukların yaşamını korumaktır.



46

Madde 11: Anne ve babalarının izni olmadan hiçbir çocuk başka bir ülkeye götürülemez. Çocukları bu şekilde başka yerlere götüren kişilere karşı mücadele edilmelidir.



47

Madde 21-22: Yaşadığı ülkenin dışında bir başka ülkeye gitmek zorunda kalan her çocuğun, gittiği ülke tarafından korunma hakkı vardır.



48

Madde 24: Her çocuğun sağlık hizmetinden yararlanma hakkı vardır. Hastalıklardan korunması devletin ve toplumun güvenliği altında olup çocukların beslenmesine, aşılanmasına, çevrenin temizliğine ve diğer sağlık koşullarına dikkat edilir.



49

Madde 32: Çocuklar yetişkinler gibi çalıştırılmazlar. Çalışmak zorunda kalırlarsa yapacakları iş onların sağlığı ve eğitimleri için sorun oluşturmamalıdır.



50



51

